

INGLIZ TILIDA YOZMA AKADEMIK JANRLARDA SO'Z BIRIKMALAR

Mehmonova Yulduz Chorikulovna

Buxoro davlat universiteti

Tarjimashunoslik va lingvodidaktika kafedrası o'qituvchisi

Tel: 90 514-64-05 e-mail: yulduzmehmonova1978@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6573223>

Annotatsiya: Tilshunoslikda sintaktik tadqiqotlarning ustunligi lug'at va grammatikaning ikki alohida kategoriya sifatida ko'rib chiqilishiga olib keldi. Kognitiv lingvistik paradigmaning kiritilishi bilan sintaksisdagi tadqiqotlar lug'at va tushunchalar bilan almashtirildi. Semantika kognitiv tilshunoslik sohasidagi tadqiqotlar orqali rivojlandi va sintaktik tadqiqotlardan lug'atga yo'nalish paydo bo'ldi. Kognitiv tilshunoslikdagi tadqiqotlardan tashqari, lug'at va grammatika o'rtasidagi davomiyligni ham ta'kidladi.

Kalit so'zlar: So'z birikmalar, leksika, grammatika, semantika, kognitiv tilshunoslik, so'z birikmalari, paradigma.

So'z birikma - sintaktik va semantik jihatdan yaxlit birlik belgilariga ega bo'lgan ibora bo'lib, unda komponentlardan birini tanlash ma'noga ko'ra amalga oshiriladi, ikkinchisini tanlash esa birinchisini tanlashga bog'liq. So'z birikma ayrim so'z singari, gapning kengaygan bo'lagi (sintaktik gruppasi) bo'lib kela oladi, lekin u gapga xos bo'lgan belgilarga yoki shu belgilardan birortasiga ega bo'lgach, nutq kontestida mustaqil gapga aylanmog'I mumkin. So'z birikmasi so'z va gap oralig'idagi hodisadir, bir tomondan, so'z birikmasi tilning nominative vositalaridandir, u bir butun, leksik kengaytirilgan nomni yuzaga keltiradi.

So'z birikmalar ayrim so'zlar singari, gapning kengaygan bo'lagi (sintaktik gruppasi) bo'lib kela oladi, lekin ular gapga xos bo'lgan belgilarga yoki shu belgilardan birortasiga ega bo'lgach, nutq kontekstida mustaqil gapga aylanmog'I mumkin. So'z birikmalar so'z va gap oralig'idagi hodisadir, bir tomondan, so'z birikmalari tilning nominative vositalaridandir, u bir butun, lekin kengaytirilgan nomni yuzaga keltiradi.

Tezis fe'llarning o'zaro kelishiklari bilan umumiyliги va farqlarini izlashga qaratilgan ma'lumotlar aytib o'tilgan. Biroq sintaktik tadqiqotlarning tarqalishi leksikaning ahamiyatini pasaytirishga olib keldi. Hisoblash lingvistikasi va Korpusga asoslangan tadqiqotlar hali to'liq bo'lmaganligi sababli leksika va formulaik tilning ahamiyati uzoq vaqt e'tibordan chetda qolgan edi. Qurilish grammatikasi va korpus tilshunosligining hissasi bilan formulaik til va leksikonning yangi nazariyalari keng tarqalgan. Qurilish grammatikasi an'anaviy

tarzda leksik va sintaktik qoidalarning grammatikada alohida tarkibiy qismga ega. Qurilish grammatikasi nazariyasining asosiy sababi inson tillarining ajoyib samaradorligini hisobga olib, ayni paytda katta miqdorda mujassamlashgan grammatik ma'lumotlarni insonlarni grammatikaga qurish uslubi yondashuvidan kelib chiqadi. Generativ grammatikadan formulalar tiliga o'tish til domenlariga tegishli nuqtai nazarlarni o'zgartirdi. Formulali tilning mos turkumlar sirasiga asosan grammatik va leksik birliklardan tashkil topgan so'z birikmalari kiradi. Govarth (1998) kollektivlarni leksik va grammatik birliklar sifatida tasniflaydi va "leksik to'plamlar ikki ochiq sinf so'zidan (fe'l + ot, sifat + ot) iborat, bir ochiq va yopiq so'z o'rtasida esa grammatik birliklardan iborat". Ayniqsa, leksik to'qnashuvlarni o'rganish so'nggi o'n yilliklarda samarali bo'lib, natijada turli xil nuqtai nazardan va aniq ta'riflardan hatto atamani yaqinlashishga olib keldi. Biroq, u ko'pincha muntazam ravishda birgalikda sodir bo'ladigan leksik unsurlar o'rtasidagi munosabat 'sifatida belgilansa-da, tilshunoslikdagi eng munozarali mavzulardan biridir. Saussure, Bloomfield va Firth kabi tilshunoslar ham shunga o'xshash yondashuvlar va ta'riflar bilan o'zaro aloqalarning muhimligini tan oldilar. Xuddi shu tarzda leksik birikmalarning formulali aspekti boshqa tilshunoslar tomonidan ham ta'kidlab o'tildi. Ushbu turdagi ilovalar korpus asosidagi kollokatsion lug'atlarning paydo bo'lishiga olib keldi. Biroq, har xil darajadagi turli xil to'qnashuvlarga duch kelishi mumkinligi sababli, matnda qaysi ikki so'z muntazam ravishda birgalikda sodir bo'lishini aniqlash muammosi qolmoqda.

So'z birikma o'rtasidagi farqlarni bilishda to'g'ri statistik tahlilni qo'llash juda muhimdir. Turli tadqiqotchilar bir xil so'zning o'zaro bog'liqligi haqida turli xil xulosalarga erishganligi sababli, korpus tilshunosligi yordamida kollektivlarning tabiatiga yaqindan qarash juda zarur. So'nggi bir necha o'n yilliklar ichida, kollokatsiyalar to'g'risidagi tadqiqotlar soni ko'paydi.

References

1. Mehmonova, Y. (2022). LEXICO- GRAMMATICAL RESOURCES OF FUNCTIONAL EQUIVALENCE IN THE TRANSLATION OF TEXTS FROM ENGLISH INTO UZBEK. Eurasian Journal of Academic Research, 2(2), 349–353.
2. Mehmonova, Y. (2022). Выражение лексико-грамматические части речи в английском и узбекском языках выражающих неопределённость времён. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.Uz), 8(8).
3. Mehmonova Yulduz. Article expression of indefiniteness meaning in English and Uzbek languages. Asian Journal of Multidimensional research 10 (10) 345-349,2021.

4. Rabiyeva, M. (2022). THE PROBLEM OF EQUIVALENCE OF EUPHEMISMS. Eurasian Journal of Academic Research, 2(2), 354–358.
5. Рабиева, М. (2021). Дихотомия эвфемизма и фразеологизма: Дихотомия эвфемизма и фразеологизма. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.Uz), 7(7).
6. MUXTOROVA, M. (2022). OZBEK SHE'RIYATINING INGLIZCHA OGIRMALARIDA VATANPARVARLIK GOYASI IFODASIDA SOZ TANLASH MUAMMOSI. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.Uz),
7. RADJABOV, R. R., & TOSHPUKATOVA, N. (2021, March). SCIENTIFIC AND THEORETICAL VIEWS ON VITICULTURE AND ITS ROLE IN THE WORLD COMMUNITY. In E-Conference Globe (pp. 23-27).
8. Zokirova Nargiza Savrievna. (2022). The Concept of Discourse as A Cognitive Phenomenon of Translation. Eurasian Research Bulletin, 7, 207–211.
9. Imamkulova Sitora Anvarovna. (2021). Cognitive Interpretation of Degrees of Intensification. Middle European Scientific Bulletin, 11(1).
10. Khamroyevna, K. L. (2021). The Analysis of Education System in Uzbekistan: Challenges, Solutions and Statistical Analysis. European Journal of Life Safety and Stability (2660-9630), 9, 90-94.
11. Nafisa K. Cognition and Communication in the Light of the New Paradigm //EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION. –2021. –Т. 1. –№. 2. –С. 214-217.
12. Yulduz, Mehmonova. "Lexico-grammatical Parts of Speech Expressing the Indefiniteness of the Subject." JournalNX, vol. 7, no. 1, 2021, pp. 323-327.
13. Olimova D. Z (2021) TRANSFER OF MODALITY IN TRANSLATION (MODAL VERBS AND THEIR EQUIVALENTS, MODAL WORDS) Middle European Scientific Bulletin, Vol.12 Pp.220-223.
14. Salikhova Nodira Nurullayevna. (2020). THE KEY OF EFFECTIVE COMMUNICATION IS PRONUNCIATION. European Journal of Humanities and Educational Advancements, 1(4), 5-7.
15. Narzullayeva Firuza. "English Phraseological Units With Somatic Components". CENTRAL ASIAN JOURNAL OF LITERATURE, PHILOSOPHY AND CULTURE, Vol. 1, no. 1, Oct. 2020, pp. 29-31.
16. Shakhnoza T. Binary Construction in the Speech //EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION. – 2021. – Т. 1. – №. 2. – С. 210-213.
16. Haydarova Nodirabegim Ahtamjon qizi. (2022). INTERTEXTUALITY VS INTERDISCURSIVITY AS AN ESSENTIAL PHENOMENON OF MODERN DISCOURSE. E Conference Zone, 53–55.

17. Haydarova Nodirabegim Ahtamjon qizi. (2022). Interdiscursivity and Intertextuality: Relation of Concepts. Eurasian Research Bulletin, 7, 180–184. Retrieved from <https://geniusjournals.org/index.php/erb/article/view/1295>